

א וְאֵלֵין דִּינְיָא דִּי תִסְדֵר **כא** (א) וְאֵלֵה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים

רש"י

לומר, אֲשֶׁנָּה לָּהֶם הַפְּרָק וְהַלְכָה שְׁתִּים או שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, עַד שֶׁתֵּהָא סְדוּרָה בְּפִיָּהֶם כְּמִשְׁנֵתָה, וְאֵינִי מְטָרִיחַ עֲצָמֵי לְהַבְיִנֵם טַעְמֵי הַדְּבָר וּפְרוּשׁוֹ, לְכַף נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם" — כְּשֶׁלַּחן הָעֵרוּף וּמוֹכֵן לְאָכַל לְפָנֵי הָאָדָם (עירובין נד:). לְפָנֵיהֶם. וְלֹא לְפָנֵי גוֹיִם. וְאֶפְלוּ יִדְעָתָּ בְּדִין אֶתְּךָ שֶׁהֵם דִּינִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעֶרְכָּאוֹת שְׁלָהֶם

(א) וְאֵלֵה הַמִּשְׁפָּטִים. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵלֵה' — פָּסַל אֶת הָרְאשׁוֹנִים, 'וְאֵלֵה' — מוֹסִיף עַל הָרְאשׁוֹנִים, מֵהָרְאשׁוֹנִים מְסִינֵי, אִף אֵלֹו מְסִינֵי (מכילתא). וְלָמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת דִּינִין לְפְרֻשַׁת מִזְבַּח — לומר לָךְ שֶׁתָּשִׂים סְנֵהֲדִין אֶצְל הַמְּקַדֵּשׁ (הַמִּזְבֵּחַ) (ספ). אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה: 'לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ

תורה אחת

(א) ואלה המשפטים. דרש בר קפרא (סנהדרין ז:): מנא הא מילתא דאמרו רבנן (מנין זה הדבר שאמרו חכמים): 'הוּו מתונין בדין' (שיעינוו הדיינים יפה בדין קודם שיפסקוהו)? דכתיב: 'ולא תעלה במעלת על מזבחי' ("במעלת" היינו בחזקה ובמרוצה)³, וסמך ליה: "ואלה המשפטים". וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' י סע' א): צריך הדיין להיות מתון בדין, שלא יפסקנו עד שיחמיצנו. וישא ויתן בו ויהיה ברור לו כשמש. והגס לבו בהוראה, וקופץ ופוסק הדין קודם שיחקרנו היטב בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו כשמש, הרי זה שוטה, רשע וגס רוח.⁴

ואלה המשפטים. אמר רבי אלעזר: מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש (שכשהיה המתורגמן דורש, היו הציבור יושבים בארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו נראה כמפסיע על ראשם)⁵? שנאמר: 'ולא תעלה במעלת', וסמך ליה: "ואלה המשפטים" (כלומר, אף לשופטים אני מזהיר)⁷ (סנהדרין שם). וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' ח סע' ד): לא יפסיעו על ראשי עם קודש.

המשפטים. נוטריקון: הדיינים מצווין שיעשו פ'שרה ט'רים יעשו מ'שפט⁸, כדאמר רבי יהושע בן קרחה: מצוה (על הדיינים) למימרא להו (לומר לבעלי הדין בתחילה): אם דינא בעיתו אי פשרה בעיתו (האם דין אתם רוצים או פשרה) (סנהדרין ז:). וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' יב סע' ב): מצוה לומר לבעלי דינים בתחילה: הדין אתם רוצים או הפשרה⁹. אם רצו בפשרה, עושים ביניהם פשרה. וכשם שמוזהר שלא להטות הדין, כך מוזהר שלא יטה הפשרה לאחד יותר מחבירו¹⁰. וכל בית דין שעושה פשרה תמיד, הרי זה משובח. במה דברים אמורים? קודם גמר דין, אף על פי ששמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה, מצוה לבצוע. אבל אחר שגמר הדין ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב, אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם¹¹. אבל אחר שאינו דיין, רשאי לעשות פשרה ביניהם שלא במושב דין הקבוע למשפט. ואם חייבו בית דין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לעשות פשרה ביניהם כדי ליפטר מעונש שבועה (ואין בית דין יכולין לכופ לבינם משורת הדין, אף על פי שנראה להם שהוא מן הראוי¹². ויש חולקים)¹³.

הללו אמורים אלא כשדיינים רוצים להטיל פשרה כפי הנראה בעיניהם שלא מדעת הבעלי דינים, אבל אם הם מודיעים להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחבירו או לתת אחד לחבירו דבר ידוע, אפילו אחר גמר דין ראוי לעשות כן, ובלבד שלא יהא שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופיתויים, וזו היא מצוה גדולה והבאת שלום שבין אדם לחבירו. ע"כ. וכן פסק הש"ך (ס"ק ו). והב"ח והכנה"ג והברכ"י בשם השבעה רועים והתנאים חולקים על הש"ג. 12. ב"י בשם ר"י ובשם הרא"ש. 13. מרדכי פ"ב בבב"מ וכ"פ הב"ח. ונחלקו הפוסקים אם הכפיה היא בדברים או

1. אבות פ"א מ"א. 2. לעיל כ, כג. 3. רש"י שם. 4. אבות פ"ד מ"ז (מימרא דרבי ישמעאל ב"ר יוסי). 5. רש"י שם. 6. לעיל כ, כג. 7. רש"י שם. 8. מדרש אגדה. 9. וכתב הסמ"ע (ס"ק ו): שלפי האמור כאן שמצוה בפשרה, צריך הדיין להסביר לבעלי דינים שבפשרה נוח להם, ולדבר על ליבם, אולי יסכימו על הפשרה. וכן היא ג"כ כונת המחבר במש"כ שאומר להם: 'הדין אתם רוצים', ר"ל במה שבאתם לפנינו לדון, אם כונתכם דוקא אדין או הפשרה, כי כן הוא נכון לעשות פשרה. ע"כ. 10. ואם היטה הפשרה, וכן פשרה בטעות, חוזר (רעק"א בשם כנה"ג). 11. וכתב הש"ג (סנהדרין עד), שאין כל הדברים

רש"י

— שְׁהִמְכִּיבֵי דִינֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנַי גּוֹיִם מְחַלְלֵי אֶת — "כִּי לֹא כָצוּרְנוּ צוּרָם — וְאִיבִינוּ פְּלִילִים" (דברים השם ומִיָּקֵר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה לְהִחְשִׁיבָהּ, שְׁנָאֵמַר: לב, לא) — כְּשִׂאֵיבִינוּ פְּלִילִים, זָהוּ עֲדוּת לְעֵלוּי

תורה אחת

ואלה המשפטים. רבי אלעזר בן עזריה אומר (מכילתא): הרי הגוים שדנו כדיני ישראל, שומע אני (ש)יהיו (דיניהם) קיימים? תלמוד לומר: "ואלה המשפטים" (וי"ו ד"ואלה" מוסיף על ענין ראשון, ללמדך); אתה דן את שלהם (את הגוים)¹⁴ בדינם לחובתם, בזמן שיד ישראל על העליונה, והם אינן דנין את שלך¹⁵ (אפילו דיניהם כדינו באתו ענין)¹⁶. מכאן אמרו (גיטין פ"ט מ"ח): גט המעושה (הניתן מתוך כפייה); בישראל (אם ב"ד של ישראל הם הכופין, הרי זה גט) כשר. ובעובדי כוכבים (אם כפיהם עכ"ם ליתן את הגט), פסול (הגט). ובעכו"ם (היינו אם אין כח בידי הב"ד של ישראל לכופו), חובטין אותו (העכו"ם על פי דיני ישראל), ואומרים לו: עשה מה שישאל אומרים לך (ונתן הגט ע"פ דיני ישראל). ובגמרא (שם פח): אמר רב נחמן אמר שמואל: גט המעושה בישראל; כדן (אם הכפיה היתה ע"פ דין), כשר. שלא כדן, פסול ופסול¹⁷ (לכהונה)¹⁸. ובעובדי כוכבים; כדן, פסול ופסול (לכהונה). שלא כדן, אפילו ריח הגט¹⁹ אין בו. וכן נפסק בשו"ע (אבה"ע סי' קלד סע' ח): אנסוהו עובדי כוכבים לגרש; אם הוא חייב לגרשה מן הדין, פסול, ואף על פי כן פסלה מהכהונה. ואם לא היה חייב לגרשה, מן הדין אפילו ריח גט אין בו, ולא נפסלה מהכהונה (ואפילו אם קיבל מעות על נתינת הגט, לא אמרינן משום זה נתרצה)²⁰.

אשר תשים. 'אשר תלמדם' מיבעי ליה (היה צריך לכתוב)?! אמרו חז"ל (סנהדרין ז'): אלו כלי הדיינים (כגון מקל ורצועה, ששייך בהם 'שימה', שהם דבר המטלטל)²¹. רב הונא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי (כשהיה יוצא לדין היה אומר כך): אפיקו לי מאני חנותאי (הוציאו לי את כלי אומנותי); מקל ורצועה (למלקות), ושופרא (ושופר לתקוע בו להכרזת נידוי), וסנדלא (סנדל לחליצה)²². וכ"פ הטור (חו"מ סי' א סע' ג)²³.

לפניהם. היה רבי טרפון אומר (גיטין פח): כל מקום שאתה מוצא אגוריות של עכו"ם (מושב קבוע לשריהם לדון בו), אף על פי שדיניהם כדיני ישראל, אי אתה רשאי להיזקק להם (לפנות אליהם), שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"; "לפניהם" (דהיינו לפני שופטי ישראל, כדוגמת שבעים זקנים), ולא לפני עכו"ם. ושנו רבותינו (תנחומא סי' ג): מנין לבעלי דינין של ישראל שיש להם דין זה עם זה, שידועים שהעכו"ם דנין אותו הדין כדיני ישראל, שאסור להזדקק לפניהם? תלמוד לומר: "אשר תשים לפניהם"; לפני ישראל ולא לפני עכו"ם. שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני עכו"ם, כפר בהקב"ה תחילה ואחרי כן כפר בתורה²⁴, שנאמר²⁵: "כי לא כצורנו צורם ואיבנו פלילים"²⁶. וכן נפסק בשו"ע (חו"מ סי' כו סע' א): אסור לדון בפני דיני עובדי כוכבים ובערכאות שלהם, אפילו בדין שדנים בדיני

בשופטים; השב יעקב פסק כדעת הרא"ש, שאין כופין אפילו בדברים. והתומים כתב שכל המח' לכפות בשופטים, אבל בדברים לכ"ע כופין. והצמח צדק והחת"ס פסקו שכופין בשופטים. 14. זית רענן. 15. כמו ששינו בברייתא (ב"ק ק"ג): ישראל וכנעני אנס (גולן) שבאו לדין; אם אתה יכול לזכה (את הישראל) בדיני ישראל, זכה ואמור לו (לכנעני): כך דינינו. (ואם אתה יכול לזכות את הישראל) בדיני כנענים, זכה, ואמור לו (לכנעני): כך דינכם. ואם לאו, באין עליו בעקיפין (בחכמה עד שפוטרין את הישראל), דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אין באין עליו בעקיפין, מפני קידוש השם. וכ"פ הרמב"ם (מלכים פ"י ה"ב). וכתב הרמב"ם בפה"מ (ב"ק פ"ד מ"ג): אם אירע דין לישראל עם גוי, הרי אופן המשפט ביניהם כמו שאבאר לך; אם היה לנו בדיניהם זכות, דננו להם בדיניהם, ואמרנו להם: כך דינכם. ואם היה יותר טוב לנו שנדון בדינינו, דננו להם

לפי דינינו, ונאמר להם: כך דינינו. ואל יקשה בעיניך דבר זה, ואל תתמה עליו כמו שלא תתמה על שחיטת בעלי החיים אף על פי שלא עשו שום רע, לפי שמי שלא נשלמו בו התכונות האנושיות אינו אדם באמת, ואין תכליתו אלא לאדם, והדבור על ענין זה צריך ספר מיוחד. עכ"ל. 16. רמב"ן. ז. 17. וכ"נ בשו"ע (אבה"ע סי' קלד סע' ז). 18. מדרבנן, משום 'ריח הגט'. 19. עיין 'תורה אחת' ויקרא כא, ז. 20. הגהות אלפסי פרק המגרש. 21. רש"י שם. 22. רש"י שם. דחליצה בעינין בדיינים (עיין 'תורה אחת' דברים כה, ז). 23. הסמ"ע (ס"ק א) תמה על השמטת דין זה בשו"ע. והתומים תמה על השמטת דין זה ברמב"ם, וכתב שהרמב"ם סובר שזה אסמכתא בעלמא. 24. ועיין רש"י עה"ת. 25. דברים לב, לא. 26. ועיי"ש סי' ו. 27. רמב"ן עה"ת. 28. כל זה לשון הרמב"ם (סנהדרין פכ"ו ה"ז), והוסיף שם: שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם";

קְדַמְיָהוּן: ב אָרִי תִזְבֵּן עֶבְדָּא בַר יִשְׂרָאֵל שֶׁתָּ שָׁנִין יִפְלֹחַ וּבִשְׂבִיעֲתָא יִפּוֹק לְבַר לְפָנֵיהֶם: (ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי עֶבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׂבִיעֲתָא יֵצֵא לְחֻפְשֵׁי רְשׁוּי

רש"י

רְאָתָם (תנחומא א): (ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי. עֶבֶד פִּנְעֵנִי שֶׁלִקְחֹתוּ מִיִּשְׂרָאֵל, וְעָלְיוֹ הוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֶבְדוֹ שֶׁל עִבְרִי", עֶבֶד שָׁנִים יַעֲבֹד, וְיָמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְהִתְנַחֲלָתֶם אִתָּם"

מצוות התורה

(ב) מצוות עשה: דין עבד עברי. ספה"מ עשה רל"ב. חינוך מצוה מ"ב. סמ"ג עשין פ"ג. המצוה בהלכה: רמב"ם הל' עבדים פ"א ופ"ד.

תורה אחת

ישראל. ואפילו נתרצו שני בעלי דינים לדון בפניהם, אסור²⁷. וכל הבא לידון בפניהם, הרי זה רשע, וכאילו חירף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו עליו השלום²⁸. הגה: ויש ביד בית דין לנדונו ולהחרימו עד שישלך יד העובדי כוכבים מעל חבירו²⁹. וכן היו מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עובדי כוכבים³⁰. ואפילו אינו דן לפני עובדי כוכבים, רק שכופהו על ידי עובדי כוכבים שיעמוד עמו לדין ישראל, ראוי למותחו על העמוד^{30א}

לפניהם. ולא לפני הדיוטות³² (שאינם מומחים הסמוכים בארץ ישראל³³, ש"לפניהם" בתורה קאי על שבעים זקנים)³⁴ (גיטין פח:). ואנו ההדיוטות דנים בזמן הזה בתורת שליחותם של דיני ארץ ישראל הסמוכים (שהיו בעבר)³⁵. והסיקה הגמרא³⁶, דאין עושים שליחותם אלא בדבר המצוי, ושיש בו חסרון כיס (כגון הודאות והלוואות)³⁷. **וכן נפסק בשו"ע** (חו"מ סי' א סע' א): בזמן הזה דנים הדיינים דיני הודאות והלוואות, וכתובות אשה, וירושות ומתנות, ומזיק ממון חבירו, שהם הדברים המצויים תמיד ויש בהם חסרון כיס. אבל דברים שאינם מצויים, אף על פי שיש בהם חסרון כיס, כגון בהמה שחבלה בחברתה או דברים שאין בהם חסרון כיס אף על פי שהם מצויים, כגון תשלומי כפל, וכן כל הקנסות שקנסו חכמים, כתוקע לחבירו [בקול באוזנו ומבעיתו], וכסוטר את חבירו. וכן כל המשלם יותר ממה שהזיק או שמשלם חצי נזק, אין דנין אותו אלא מומחים הסמוכים בארץ ישראל³⁸, חוץ מחצי נזק צרורות, מפני שהוא ממון ואינו קנס³⁹.

אשר תשים לפניהם. שנינו במשנה (קידושין פ"א מ"ז): כל מצות לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא, אחד האנשים ואחד הנשים חייבים, חוץ מ'בל תקיף' (פאת הראש), ו'בל תשחית' (פאת הזקן), ו'בל תטמא למתים'⁴⁰. ובגמרא (שם לה): מנא הני מילי (מנין אלו הדברים)? דבי רבי אליעזר תנא: "אשר תשים לפניהם"; השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה⁴¹. **וכן פסק הרמב"ם** (איסור"ב פי"ז ה"ה): כל מקום שהוא לוקה, היא לוקה. וכל מקום שהוא אינו לוקה, היא אינה לוקה, שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין, זולתי בשפחה חרופה בלבד, כמו שבארנו⁴².

(ב) **כי תקנה עבד עברי.** בעבד שמכרוהו בית דין הכתוב מדבר. כשהוא אומר (ויקרא כה, לט): "וכי ימוך אחיך ונמכר לך", מוכר עצמו אמור (מכילתא). **וכן פסק הרמב"ם** (עבדים פ"א ה"א): עבד עברי

היא, כיון שאין בה חסרון כיס, אין עושים שליחות של הדיינים הסמוכים (שם).³⁸ ואף על פי שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן גובין קנסות, מנדין אותן, עד שיפייס לבעל דינו (שם סע' ה). וכתב הרמ"א (שם): דהני מילי בקנסות הכתובים, אבל קנסות שבאים חכמים לקנס מעצמן על תקנתן, גובין בכל מקום (ועיי"ש סי' ב).³⁹ הרמב"ם (סנהדרין פ"ה ה"ט).⁴⁰ וכ"פ הרמב"ם (הל' ע"ז פי"ב ה"ג).⁴¹ ועיין 'תורה אחת' במדבר ה, ו ובהערה שם.⁴² שם פ"ג הי"ד.

"לפניהם", ולא לפני עכו"ם.²⁹ מהר"ק שורש קנ"ד.³⁰ ריב"ש סי' קב.³¹ מרדכי. וע"ש סי' שפח.³² הרמב"ם (סנהדרין פכ"ו ה"ז).³³ הרמב"ם (שם פ"ה ה"ח).³⁴ רש"י שם. ולר"י בתוספות (שם ד"ה 'לפניהם'), לומדים מ"לפניהם" לענין כפיה צריך מומחין, ולענין מה שצריך מומחין בדין, למדים זאת מהכתוב (להלן כב, ח): "עד האלהים יבא דבר שניהם". ועיין ב"ק פד:; ותוספות סנהדרין ב: ד"ה 'ליבעי'.³⁵ תוספות שם ד"ה 'במילתא'.³⁶ ב"ק פד:.³⁷ וגבי בושת, אע"ג דמצויה